

*** طرح ختم نهج البلاغه انجمن منجی دوازدهم ***

نهج البلاغه

حکمت ۱

قَالَ [عليه السلام] كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَابْنِ اللَّبُونِ لَا ظَهْرٌ فَيُرْكَبَ وَلَا ضَرْعٌ فَيُخْلَبَ.

در فتنه ها چونان شتر دو ساله باش، نه پشتی دارد که سواری دهد و نه پستانی تا او را بدوشند.

حکمت ۲

وَقَالَ [عليه السلام] أَرْزَىٰ بِنَفْسِهِ مَنْ اسْتَشْعَرَ الطَّمَعَ وَ رَضِيَ بِالذُّلِّ مَنْ كَشَفَ عَنْ ضُرِّهِ وَ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ مَنْ أَمَرَ عَلَيْهَا لِسَانَهُ.

آن که جان را با طمع ورزی بیوشاند خود را پُست کرده ، و آن که راز سختی های خود را آشکار سازد خود را خوار کرده ، و آن که زبان را بر خود حاکم کند خود را بی ارزش کرده است.

حکمت ۳

وَقَالَ [عليه السلام] الْبُخْلُ عَارٌ وَ الْجُبْنُ مَنْقَصَةٌ وَ الْفَقْرُ يُخْرِسُ الْفَطِنَ عَنْ حُجَّتِهِ وَ الْمُقِلُّ غَرِيبٌ فِي بَلَدَتِهِ.

بُخل ننگ و ترس نقصان است . و تهیدستی مرد زیرک را در برهان کُند می سازد و انسان تهیدست در شهر خویش نیز بیگانه است.

حکمت ۴

وَقَالَ [عليه السلام] الْعَجْزُ أَفْهُ وَالصَّبْرُ شَجَاعَةٌ وَالزُّهْدُ ثَرَوَةٌ وَالْوَرَعُ جَنَّةٌ وَنِعَمَ الْقَرِينُ الرُّضَى.

ناتوانی ، آفت و شکیبایی ، شجاعت و زهد ، ثروت و پرهیزکاری ، سپرِ نگه دارنده است : و چه همنشین خوبی است راضی بودن و خرسندی.

حکمت ۵

وَقَالَ [عليه السلام] الْعِلْمُ وَرَأْيُهُ كَرِيمَةٌ وَالْأَدَابُ حُلٌّ مُجَدَّدَةٌ وَالْفِكْرُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ.

دانش، میراثی گرانبها ، و آداب ، زیورهای همیشه تازه ، و اندیشه ، آینه ای شفاف است.

حکمت ۶

وَقَالَ [عليه السلام] صَدْرُ الْعَاقِلِ صُنْدُوقُ سِرِّهِ وَالبَشَاشَةُ حَيَالُهُ الْمَوَدَّةُ وَالِإِحْتِمَالُ قَبْرِ الْعُيُوبِ وَ رُؤْي أَنَّهُ قَالَ فِي الْعِبَارَةِ عَنْ هَذَا الْمَعْنَى أَيْضاً الْمَسْأَلَةُ حَيَاءُ الْعُيُوبِ وَ مَنْ رَضِيَ عَنْ نَفْسِهِ كَثُرَ السَّخِطُ عَلَيْهِ.

سینه خردمند صندوق راز اوست و خوشرویی وسیله دوست یابی ، و شکیبایی ، گورستان پوشانده عیب هاست . و یا فرمود : پرسش کردن وسیله پوشاندن عیب هاست ، و انسان از خود راضی ، دشمنان او فراوانند.

حکمت ۷

وَقَالَ [عليه السلام] وَ الصَّدَقَةُ دَوَاءٌ مُنْجِحٌ وَ أَعْمَالُ الْعِبَادِ فِي عَاجِلِهِمْ نُصَبُ أَعْيُنِهِمْ فِي آجَالِهِمْ.

و درود خدا بر او ، فرمود : صدقه دادن دارویی ثمر بخش است ، و کردار بندگان در دنیا ، فردا در پیش روی آنان جلوه گر است.

حکمت ۸ شگفتی های تن آدمی (علمی ، فیزیولوژی انسانی)

وَقَالَ [عليه السلام] اعْجَبُوا لِهَذَا الْإِنْسَانِ يَنْظُرُ بِشَحْمٍ وَ يَتَكَلَّمُ بِلَحْمٍ وَ يَسْمَعُ بِعَظْمٍ وَ يَتَنَفَّسُ مِنْ خَرْمٍ.

از ویژگی های انسان در شگفتی مانید ، که : با پاره ای " پی " می نگرد ، و با " گوشت " سخن می گوید . و با " استخوان " می شنود ، و از " شکافی " نفس می کشد!!(۱)

حکمت ۹

وَقَالَ [عليه السلام] إِذَا أَقْبَلْتَ الدُّنْيَا عَلَى أَحَدٍ أَعَارَتْهُ مَخَاسِنَ غَيْرِهِ وَ إِذَا أَدْبَرْتَ عَنْهُ سَلَبَتْهُ مَخَاسِنَ نَفْسِهِ.

چون دنیا به کسی روی آورد ، نیکی های دیگران را به او عاریت دهد ، و چون از او روی برگرداند خوبی های او را نیز برپایند.

حکمت ۱۰

وَقَالَ [عليه السلام] خَالِطُوا النَّاسَ مُخَالَطَةً إِنْ مِثُّهُمْ مَعَهَا بَكُوا عَلَيْكُمْ وَإِنْ عِشْتُمْ خُنُوا إِلَيْكُمْ.

با مردم آن گونه معاشرت کنید ، که اگر مُردید بر شما اشک ریزند، و اگر زنده ماندید ، با اشتیاق سوی شما آیند.

حکمت ۱۱

وَقَالَ [عليه السلام] إِذَا قَدَرْتَ عَلَى عُدُوكَ فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكْرًا لِلْقُدْرَةِ عَلَيْهِ.

اگر بر دشمنت دست یافتی ، بخشیدن او را شکرانه پیروزی قرار ده.

حکمت ۱۲

وَقَالَ [عليه السلام] أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكْتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ ظَفِرَ بِهِ مِنْهُمْ.

ناتوان ترین مردم کسی است که در دوست یابی ناتوان است ، و از او ناتوان تر آن که دوستان خود را از دست بدهد.

حکمت ۱۳

وَقَالَ [عليه السلام] إِذَا وَصَلَتْ إِلَيْكُمْ أَطْرَافُ النِّعَمِ فَلَا تُنَفِّرُوا أَفْصَاهَا بِقَلَّةِ الشُّكْرِ.

چون نشانه های نعمت پروردگار آشکار شد، با ناسپاسی نعمت ها را از خود دور نسازید.

حکمت ۱۴

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ ضَيَّعَهُ الْأَقْرَبُ أُتِيحَ لَهُ الْأَبْعَدُ.

کسی را که نزدیکانش واگذارند ، بیگانه او را پذیرا می گردد.

حکمت ۱۵

وَقَالَ [عليه السلام] مَا كُلُّ مَفْتُونٍ يُعَاتَبُ.

هر فریب خورده ای را نمی شود سرزنش کرد.

حکمت ۱۶

وَقَالَ [عليه السلام] تَذِلُّ الْأُمُورُ لِلْمَقَادِيرِ حَتَّى يَكُونَ الْخُتْفُ فِي التَّدْيِيرِ.

کارها چنان در سیطره تقدیر است که چاره اندیشی به مرگ می انجامد.(۳)

حکمت ۱۷

وَسُئِلَ [عليه السلام] عَنْ قَوْلِ الرَّسُولِ ص غَيْرُوا الشَّيْبَ وَلَا تَشَبَّهُوا بِالْيَهُودِ فَقَالَ ع إِنَّمَا قَالَ ص ذَلِكَ وَالَّذِينَ قُلُّ فَأَمَّا الْآنَ وَقَدْ اتَّسَعَ نِطَاقُهُ وَضَرَبَ بِجِرَانِهِ فَأَمُرُّ وَمَا اخْتَارَ.

(از امام پرسیدند که رسول خدا (ص) فرمود: موها را رنگ کنید و خود را شبیه یهود نسازید یعنی چه؟ فرمود) پیامبر (ص) این سخن را در روزگاری فرمود که پیروان اسلام اندک بودند، اما امروز که اسلام گسترش یافته، و نظام اسلامی استوار شده، هر کس آن چه را دوست دارد انجام دهد.

حکمت ۱۸

وَقَالَ [عليه السلام] فِي الَّذِينَ اعْتَزَلُوا الْقِتَالَ مَعَهُ خَذَلُوا الْحَقَّ وَلَمْ يَنْصُرُوا الْبَاطِلَ.

(درباره آنان که از جنگ کناره گرفتند) حق را خوار کرده ، باطل را نیز یاری نکردند. (۴)

حکمت ۱۹

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ جَرَى فِي عِنَانٍ أَمْلَهُ عَثَرٌ بِأَجَلِهِ.

آن کس که در پی آرزوی خویش تازد ، مرگ او را از پای در آورد.

حکمت ۲۰

وَقَالَ [عليه السلام] أَقْبِلُوا ذَوِي الْمُرُوءَاتِ عَثَرَاتِهِمْ فَمَا يَعْتُرُ مِنْهُمْ عَاثِرٌ إِلَّا وَ يَدُ اللَّهِ بِيَدِهِ يَرْفَعُهُ.

از لغزش جوانمردان در گذیرید، زیرا جوانمردی نمی لغزد جز آن که دست خدا او را بلند مرتبه می سازد.

حکمت ۲۱

وَقَالَ [عليه السلام] قُرْنَتِ الْهَيْبَةُ بِالْخَيْبَةِ وَالْحَيَاءُ بِالْحِرْمَانِ وَالْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ فَانْتَهَزُوا فُرْصَ الْخَيْرِ.

ترس با نا امیدی ، و شرم با محرومیت همراه است ، و فرصت ها چون ابرها می گذرند ، پس فرصت های نیک را غنیمت شمارید.

حکمت ۲۲

وَقَالَ [عليه السلام] لَنَا حَقٌّ فَإِنْ أُعْطِينَاهُ وَإِلَّا رَكِبْنَا أَعْجَازَ الْإِبِلِ وَإِنْ طَالَ السُّرَى.

قال الرضى و هذا من لطيف الكلام و فصيح و معناه أنا إن لم نعط حقنا كنا أذلاء و ذلك أن الرديف يركب عجز البعير كالعبد و الأسير و من يجرى مجراهما.

ما را حقّی است اگر به ما داده شود ، و گرنه بر پشت شتران سوار شویم و برای گرفتن آن برانیم هر چند شب رُوی به طول انجامد.(۵)

حکمت ۲۳

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ أَبْطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرِعْ بِهِ نَسَبُهُ.

کسی که کردارش او را به جایی نرساند ، افتخارات خاندانش او را به جایی نخواهد رسانید.

حکمت ۲۴

وَقَالَ [عليه السلام] مِنْ كَفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِيسُ عَنِ الْمَكْرُوبِ.

از کفاره گناهان بزرگ ، به فریاد مردم رسیدن ، و آرام کردن مصیبت دیدگان است.

حکمت ۲۵

وَقَالَ [عليه السلام] يَا ابْنَ آدَمَ إِذَا رَأَيْتَ رَبَّكَ سُبْحَانَهُ يُتَابِعُ عَلَيْكَ نِعْمَهُ وَ أَنْتَ تَعْصِيهِ فَاحْذَرَهُ.

ای فرزند آدم ! زمانی که خدا را می بینی که انواع نعمت ها را به تو می رساند تو در حالی که معصیت کاری ، بترس.

حکمت ۲۶

وَقَالَ [عليه السلام] مَا أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئًا إِلَّا ظَهَرَ فِي فَلَاتٍ لِسَانِهِ وَ صَفَحَاتِ وَجْهِهِ.

کسی که چیزی را در دل پنهان نکرد جز آن که در لغزش های زبان و رنگ رخسارش ، آشکار خواهد گشت.(۶)

حکمت ۲۷

وَقَالَ [عليه السلام] امْشِ بِدَائِكَ مَا مَشَى بِكَ.

با درد خود بساز ، چندان که با تو سازگار است.

حکمت ۲۸

وَقَالَ [عليه السلام] أَفْضَلُ الزُّهْدِ إِخْفَاءُ الزُّهْدِ.

برترین زهد ، پنهان داشت زهد است!

حکمت ۲۹

وَقَالَ [عليه السلام] إِذَا كُنْتَ فِي إِدْبَارٍ وَ الْمَوْتُ فِي إِقْبَالٍ فَمَا أَسْرَعَ الْمُلْتَقَى.

هنگامی که تو زندگی را پشت سر می گذاری و مرگ به تو روی می آورد، پس دیدار با مرگ چه زود خواهد بود.

حکمت ۳۰

وَقَالَ [عليه السلام] الْحَذَرُ الْحَذَرُ فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَتَرَ حَتَّى كَأَنَّهُ قَدْ غَفَرَ.

هشدار ! هشدار ! به خدا سوگند ، چنان پرده پوشی کرده که پنداری تو را بخشیده است !

و سئِلَ [علیه السلام] عَنِ الْإِيمَانِ فَقَالَ الْإِيمَانُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمٍ عَلَى الصَّبْرِ وَ الْيَقِينِ وَ الْعَدْلِ وَ الْجِهَادِ وَ الصَّبْرُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبٍ عَلَى الشَّوْقِ وَ الشَّفَقِ وَ الزُّهْدِ وَ التَّرَقُّبِ فَمَنْ اشْتَاقَ إِلَى الْجَنَّةِ سَلَا عَنْ الشَّهَوَاتِ وَ مَنْ أَشْفَقَ مِنَ النَّارِ اجْتَنَبَ الْمُحَرَّمَاتِ وَ مَنْ زَهَدَ فِي الدُّنْيَا اسْتَهَانَ بِالْمُصِيبَاتِ وَ مَنْ ارْتَقَبَ الْمَوْتَ سَارَعَ إِلَى الْخَيْرَاتِ وَ الْيَقِينُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبٍ عَلَى تَبَصُّرِ الْفِطْنَةِ وَ تَأَوُّلِ الْحِكْمَةِ وَ مَوْعِظَةِ الْعِبَرَةِ وَ سُنَّةِ الْأَوَّلِينَ فَمَنْ تَبَصَّرَ فِي الْفِطْنَةِ تَبَيَّنَتْ لَهُ الْحِكْمَةُ وَ مَنْ تَبَيَّنَتْ لَهُ الْحِكْمَةُ عَرَفَ الْعِبَرَةَ وَ مَنْ عَرَفَ الْعِبَرَةَ فَكَانَ مَا كَانَ فِي الْأَوَّلِينَ وَ الْعَدْلُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبٍ عَلَى غَايَصِ الْفَهْمِ وَ غَوْرِ الْعِلْمِ وَ زُهْرَةِ الْحُكْمِ وَ رِسَاخَةِ الْحِلْمِ فَمَنْ فَهِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ وَ مَنْ عَلِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ صَدَرَ عَنْ شَرَائِعِ الْحُكْمِ وَ مَنْ حَلَّمَ لَمْ يُفْرِطْ فِي أَمْرِهِ وَ عَاشَ فِي النَّاسِ حَمِيداً وَ الْجِهَادُ مِنْهَا عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبٍ عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الصَّدْقِ فِي الْمَوَاطِنِ وَ شَتَائِنِ الْفَاسِقِينَ فَمَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظُهُورَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكَرِ أَرْغَمَ أَنْوْفَ الْكَافِرِينَ وَ مَنْ صَدَّقَ فِي الْمَوَاطِنِ قَضَى مَا عَلَيْهِ وَ مَنْ شَتَّى الْفَاسِقِينَ وَ غَضِبَ لِلَّهِ غَضِبَ اللَّهُ لَهُ وَ أَرْضَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ الْكُفْرُ عَلَى أَرْبَعٍ دَعَائِمٍ عَلَى التَّعَمُّقِ وَ التَّنَازُعِ وَ الزَّيْغِ وَ الشَّقَاقِ فَمَنْ تَعَمَّقَ لَمْ يُبْ إِلَى الْحَقِّ وَ مَنْ كَثَرَ نَزَاعُهُ بِالْجَهْلِ دَامَ عَمَاهُ عَنِ الْحَقِّ وَ مَنْ زَاغَ سَاءَتْ عِنْدَهُ الْحَسَنَةُ وَ حَسُنَتْ عِنْدَهُ السَّيِّئَةُ وَ سَكِرَ سَكْرَ الضَّلَالَةِ وَ مَنْ شَاقَّ وَ عُرَتْ عَلَيْهِ طُرُقُهُ وَ أَعْضَلَ عَلَيْهِ أَمْرُهُ وَ ضَاقَ عَلَيْهِ مَخْرَجُهُ وَ الشُّكُّ عَلَى أَرْبَعٍ شُعَبٍ عَلَى التَّمَارِي وَ الْهَوْلِ وَ التَّرَدُّدِ وَ الْإِسْتِسْلَامِ

فَمَنْ جَعَلَ الْمِرَاءَ دَيْدَنًا لَمْ يُصْبِحْ لَيْلُهُ وَ مَنْ هَالَهُ مَا بَيْنَ يَدَيْهِ نَكَصَ عَلَى عَقَبِيهِ وَ مَنْ تَرَدَّدَ فِي الرَّيْبِ وَطِنَتْهُ سَنَابِكُ الشَّيَاطِينِ وَ مَنْ اسْتَسْلَمَ لِهَلَاكِهِ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ هَلَكَ فِيهِمَا

قال الرضی و بعد هذا كلام تركنا ذكره خوف الإطالة و الخروج عن الغرض المقصود في هذا الكتاب.

(از ایمان پرسیدند ، جواب داد)

1- شناخت پایه های ایمان : ایمان بر چهار پایه استوار است : صبر ، یقین ، عدل و جهاد . صبر نیز بر چهار پایه قرار دارد . شوق ، هراس ، زهد و انتظار. آن کس که اشتیاق بهشت دارد ، شهوت هایش کاستی گیرد ، و آن کس که از آتش جهنم می ترسد ، از حرام دوری می گزیند ، و آن کس که در دنیا زهد می ورزد ، مصیبت را ساده پندارد ، و آن کس که مرگ را انتظار می کشد در نیکی ها شتاب می کند . یقین نیز بر چهار پایه استوار است : بینش زیرکانه ، دریافت حکیمانه واقعیت ها ، پند گرفتن از حوادث روزگار ، و پیمودن راه درست پیشینیان . پس آن کس که هوشمندانه به واقعیت ها نگریست ، حکمت را آشکارا ببیند ، و آن که حکمت را آشکارا دید ، عبرت آموزی را شناسد ، و آن که عبرت آموزی شناخت گویا چنان است که

با گذشتگان می زیسته است . و عدل نیز بر چهار پایه بر قرار است : فکری ژرف اندیش ، دانشی عمیق و به حقیقت رسیده ، نیکو داوری کردن و استوار بودن در شکیبایی . پس کسی که درست اندیشد به ژرفای دانش رسید و آن کس که به حقیقت دانش رسید ، از چشمه زلال شریعت نوشید ، پس کسی که شکیا شد در کارش زیاده روی نکرده با نیکنمی در میان مردم زندگی خواهد کرد . و جهاد نیز بر چهار پایه استوار است : امر به معروف ، نهی از منکر ، راستگویی در هر حال ، و دشمنی با فاسقان . پس هر کس به معروف امر کرد ، پشتوانه نیرومند مؤمنان است ، و آن کس که از زشتی ها نهی کرد ، بینی منافقان را به خاک مالید ، و آن کس که در میدان نبرد صادقانه پایداری کند حقّی را که بر گردن او بوده ادا کرده است ، و کسی که با فاسقان دشمنی کند و برای خدا خشم گیرد ، خدا هم برای او خشم آورد ، و روز قیامت او را خشنود سازد .

2- شناخت اقسام کفر و تردید : و کفر بر چهار ستون پایدار است : کنجکاوی دروغین . (۷) ستیزه جویی و جدل ، انحراف از حق و دشمنی کردن . پس آن کس که دنبال توهّم و کنجکاوی دروغین رفت به حق نرسید . (۸) و آن کس که به ستیزه جویی و نزاع پرداخت از دیدن حق نابینا شد ، و آن کس که از راه حق منحرف گردید ، نیکویی را زش ، و زشتی را نیکویی پنداشت و سر مست گمراهی ها گشت ، و آن کس که دشمنی ورزید پیمودن راه حق بر او دشوار و کارش سخت ، و نجات او از مشکلات دشوار است . و شک چهار بخش دارد : جدال در گفتار ، ترسیدن ، دو دل بودن ، و تسلیم حوادث روزگار شدن . پس آن کس که جدال و نزاع را عادت خود قرار داد از تاریکی شبهات بیرون نخواهد آمد و آن کس که از هر چیزی ترسید همواره در حال عقب نشینی است ، و آن کس که در تردید و دودلی باشد زیر پای شیطان کوبیده خواهد شد ، و آن کس که تسلیم حوادث گردد و به تباهی دنیا و آخرت گردن نهد ، و هر دو جهان را از کف خواهد داد . (سخن امام طولانی است چون در این فصل ، حکمت های کوتاه را جمع آوری می کنم از آوردن دنباله سخن خودداری کردم .)

حکمت ۳۲

وَقَالَ [عليه السلام] فَاعِلُ الْخَيْرِ خَيْرٌ مِنْهُ وَ فَاعِلُ الشَّرِّ شَرٌّ مِنْهُ .

نیکو کار، از کار نیک بهتر و بدکار از کار بد بدتر است .

حکمت ۳۳

وَقَالَ [عليه السلام] كُنْ سَمْحاً وَ لَا تَكُنْ مُبَذِّراً وَ كُنْ مُقَدِّراً وَ لَا تَكُنْ مُقَتِّراً.

بخشنده باش اما زیاده روی نکن ، در زندگی حسابگر باش اما سخت گیر مباش.

حکمت ۳۴

وَقَالَ [عليه السلام] أَشْرَفُ الْغِنَى تَرْكُ الْمُنَى.

بهترین بی نیازی ، ترک آرزوهاست.

حکمت ۳۵

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ أَسْرَعَ إِلَى النَّاسِ بِمَا يَكْرَهُونَ قَالُوا فِيهِ بِمَا لَا يَعْلَمُونَ.

کسی در انجام کاری که مردم خوش ندارند، شتاب کند ، درباره او چیزی خواهند گفت که از آن اطلاعی ندارند.

حکمت ۳۶

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ أَطَالَ الْأَمَلَ أَسَاءَ الْعَمَلَ.

کسی که آرزوهایش طولانی است کردارش نیز ناپسند است.

حکمت ۳۷

وَقَالَ [عليه السلام] وَقَدْ لَقِيَهُ عِنْدَ مَسِيرِهِ إِلَى الشَّامِ دَهَاقِينَ الْأَنْبَارِ فَتَرَجَّلُوا لَهُ وَاشْتَدُّوا بَيْنَ يَدَيْهِ فَقَالَ مَا هَذَا الَّذِي صَنَعْتُمُوهُ فَقَالُوا خُلِقْنَا مِنْ نَخْلٍ بِهَذَا أَمْرًا فَقَالَ وَاللَّهِ مَا يَنْتَفِعُ بِهَذَا أَمْرًا وَكُمْ وَإِنَّكُمْ لَتَشْقُونَ عَلَى أَنْفُسِكُمْ فِي دُنْيَاكُمْ وَتَشْقُونَ بِهِ فِي آخِرَتِكُمْ وَمَا أَخْسَرَ الْمُسَقَّةَ وَرَاءَهَا الْعِقَابُ وَارْتَبَحَ الدَّعَاةَ مَعَهَا الْأَمَانُ مِنَ النَّارِ.

(در سر راه صفین دهقانان شهر انبار (۹) تا امام را دیدند پیاده شده و پیشاپیش آن حضرت می دویدند فرمود چرا چنین می کنید؟ گفتند عادت است که پادشاهان خود را احترام می کردیم، فرمود) به خدا سوگند که امیران شما از این کار سودی نبردند، و شما در دنیا با آن خود را به زحمت می افکنید ، و در آخرت دچار رنج و زحمت می گردید، و چه زیانبار است رنجی که عذاب در پی آن باشد ، و چه سودمند است آسایشی که با آن ، امان از آتش جهنم باشد.

حکمت ۳۸

وَقَالَ [عليه السلام] لِابْنِهِ الْحَسَنِ [عليه السلام] يَا بُنَيَّ اخْفِظْ عَنِّي أَرْبَعًا وَ أَرْبَعًا لَا يَضُرُّكَ مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ إِنْ أَغْنَى الْغِنَى الْعَقْلُ وَ أَكْبَرَ الْفَقْرِ الْحُمُقُ وَ أَوْحَشَ الْوَحْشَةِ الْعُجْبُ وَ أَكْرَمَ الْحَسَبِ حُسْنُ الْخُلُقِ يَا بُنَيَّ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَنْفَعَكَ فَيَضُرُّكَ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يَقْعُدُ عَنْكَ أَخْوَجَ مَا تَكُونُ إِلَيْهِ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْفَاجِرِ فَإِنَّهُ يَبِيعُكَ بِالتَّافِهِ وَ إِيَّاكَ وَ مُصَادَقَةَ الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ كَالسَّرَابِ يُقَرِّبُ عَلَيْكَ الْبَعِيدَ وَ يُبْعِدُ عَلَيْكَ الْقَرِيبَ.

به فرزندش امام حسن [علیه السلام] فرمود: پسر من! چهار چیز از من یادگیر (در خوبی ها) ، و چهار چیز به خاطر بسپار (هشدارها)، که تا به آن ها عمل می کنی زیان نبینی:

الف - خوبی ها

1- همانا ارزشمندترین بی نیازی عقل است . ۲ - و بزرگ ترین فقر بی خردی است . ۳ - و ترسناک ترین تنهایی خود پسندی است . ۴ - و گرمی ترین ارزش خانوادگی ، اخلاق نیکوست.

ب - هشدار ها

- 1- پسر من! از دوستی با احمق بپرهیز ، چرا که می خواهد به تو نفعی رساند اما دچار زیان می کند.
- 2- از دوستی با بخیل بپرهیز ، زیرا آنچه را که سخت به آن نیاز داری از تو دریغ می دارد.
- 3- و از دوستی با بدکار بپرهیز، که با اندک بهایی تو را می فروشد.
- 4- و از دوستی با دروغگو بپرهیز که به سراب ماند: دور را به تو نزدیک ، و نزدیک را دور می نمایاند.

حکمت ۳۹

وَقَالَ [عليه السلام] لَا قُرْبَةَ بِالْتَوَافِلِ إِذَا أَضُرَّتْ بِالْفَرَائِضِ.

عمل مستحب، انسان را به خدا نزدیک نمی گرداند، اگر به واجب زیان رساند.

حکمت ۴۰

وَقَالَ [عليه السلام] لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ وَ قَلْبُ الْأَحْمَقِ وَرَاءَ لِسَانِهِ.

قال الرضى و هذا من المعانى العجيبه الشريفه و المراد به أن العاقل لا يطلق لسانه إلا بعد مشاوره الرويه و مؤامره الفكره و الأحق تسبق حذفات لسانه و فلتات كلامه مراجعه فكره و مباحضه رأيه فكأن لسان العاقل تابع لقلبه و كأن قلب الأحق تابع للسانه.

زبان عاقل در پشت قلب اوست ، و قلب احق در پشت زبانش قرار دارد.(۱۱)

(این سخنان ارزشمند و شگفتی آور است ، که عاقل زبانش را بدون مشورت و فکر و سنجش رها نمی سازد . اما احق هر چه بر زبانش آید می گوید بدون فکر و دقت ، پس زبان عاقل از قلب او و قلب احق از زبان او فرمان می گیرد.)

حکمت ۴۱

و قد روى عنه [عليه السلام] هذا المعنى بلفظ آخر و هو قوله

قَلْبُ الْأَحْمَقِ فِي فِيهِ وَ لِسَانُ الْعَاقِلِ فِي قَلْبِهِ

و معناهما واحد.

قلب احق در دهان او ، و زبان عاقل در قلب او قرار دارد.

حکمت ۴۲

وَ قَالَ [عليه السلام] لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ فِي عِلَّةِ اعْتَلَّهَا جَعَلَ اللَّهُ مَا كَانَ مِنْ شَكْوَاكَ حَطًّا لِسَيِّئَاتِكَ فَإِنَّ الْمَرَضَ لَا أَجْرَ فِيهِ وَ لَكِنَّهُ يَحْطُ السَّيِّئَاتِ وَ يَحْتُهَا حَتَّ الْأَوْرَاقِ وَ إِنَّمَا الْأَجْرُ فِي الْقَوْلِ بِاللِّسَانِ وَ الْعَمَلِ بِالْأَيْدِي وَ الْأَقْدَامِ وَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يُدْخِلُ بِصِدْقِ النَّبِيِّ وَ السَّرِيرَةِ الصَّالِحَةِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ الْجَنَّةَ

قال الرضى و أقول صدق ع إن المرض لا أجر فيه لأنه ليس من قبيل ما يستحق عليه العوض لأن العوض يستحق على ما كان فى مقابلة فعل الله تعالى بالعبد من الآلام و الأمراض و ما يجرى مجرى ذلك و الأجر و الثواب يستحقان على ما كان فى مقابلة فعل العبد فبينهما فرق قد بينه ع كما يقتضيه علمه الثاقب و رأيه الصائب.

و درود خدا بر او به یکی از یارانش که بیمار بود فرمود : خدا آنچه را که از آن شکایت داری (بیماری) موجب کاستن گناهانت قرار داد ، در بیماری پاداشی نیست اما گناهان را از بین می برد ، آن ها را چونان برگ پاییزی می ریزد و همانا پاداش در گفتار به زبان ، و کردار با دست ها و قدم هاست ، و خدای سبحان به خاطر نیت راست ، و درون پاک ، هرکس از بندگانش را که بخواهم وارد بهشت خواهد کرد.

می گویم : (راست گفت امام علی [علیه السلام] " درود خدا بر او باد " که بیماری پاداشی ندارد ، بیماری از چیزهائی است که استحقاق عوض دارد ، و عوض در برابر رفتار خداوند بزرگ است نسبت به بنده خود ، در نا ملایمات زندگی و بیماری ها و همانند آن ها ، اما اجر و پاداش در برابر کاری است که بنده انجام می دهد. پس بین این دو تفاوت است که امام [علیه السلام] آن را با علم نافذ و رأى رسای خود ، بیان فرمود.

حکمت ۴۳

قَالَ [عليه السلام] فِي ذِكْرِ خَبَابِ بْنِ الْأُرْتِ يَرْحِمُ اللَّهُ خَبَابَ بْنَ الْأُرْتِ فَلَقَدْ أَسْلَمَ رَاغِبًا وَ هَاجَرَ طَائِعًا وَ قَنَعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ وَ عَاشَ مُجَاهِدًا.

در یاد یکی از یاران ، " خباب بن اُرت " فرمود : خدا خباب بن اُرت (۱۲) را رحمت کند ، با رغبت مسلمان شد و از روی فرمانبرداری هجرت کرد ، و با قناعت زندگی گذراند ، و از خدا راضی بود، و مجاهد زندگی کرد.

حکمت ۴۴

وَقَالَ [عليه السلام] طَوَّبَى لِمَنْ ذَكَرَ الْمَعَادَ وَ عَمِلَ لِلْحِسَابِ وَ قَنَعَ بِالْكَفَافِ وَ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ.

خوشا به حال کسی که به یاد معاد باشد ، برای حسابرسی قیامت کار کند ، با قناعت زندگی کند ، و از خدا راضی باشد.

حکمت ۴۵

وَقَالَ [عليه السلام] لَوْ ضَرَبْتُ حَيْشُومَ الْمُؤْمِنِ بِسَيْفِي هَذَا عَلَى أَنْ يُبْعِضَنِي مَا أَبْغَضَنِي وَ لَوْ صَبَبْتُ الدُّنْيَا بِجَمَانِهَا عَلَى الْمُنَافِقِ عَلَى أَنْ يُجِبَّنِي مَا أَحَبَّنِي وَ ذَلِكَ أَنَّهُ قُضِيَ فَأَنْقَضَى عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ ص أَنَّهُ قَالَ يَا عَلِيُّ لَا يُبْغِضُكَ مُؤْمِنٌ وَ لَا يُحِبُّكَ مُنَافِقٌ.

اگر با شمشیرم بر بینی مؤمن بزنم که دشمن من شود ، با من دشمنی نخواهد کرد ، و اگر تمام دنیا را به منافق بیخشم تا مرا دوست بدارد ، دوست من نخواهد شد و این بدان جهت است که قضای الهی جاری شد ، و بر زبان پیامبر اُمی (ص) گذشت که فرمود:

"ای علی ! مؤمن تو را دشمن نگیرد ، و منافق تو را دوست نخواهد داشت."

حکمت ۴۶

وَقَالَ [عليه السلام] سَيِّئَةٌ تَسُوءُكَ خَيْرٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ حَسَنَةٍ تُعْجِبُكَ.

گناهی که تو را پشیمان کند بهتر از کار نیکی است که تو را به خود پسندی وا دارد.

حکمت ۴۷

وَقَالَ [عليه السلام] قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمِّهِ وَصِدْقُهُ عَلَى قَدْرِ مَرْوَعِيهِ وَشَجَاعَتُهُ عَلَى قَدْرِ أَنْفَتِهِ وَعِفَّتُهُ عَلَى قَدْرِ غَيْرَتِهِ.

ارزش مرد به اندازه همت اوست ، و راستگویی او به میزان جوانمردی اش ، و شجاعت او به قدر ننگی است که احساس می کند ، و پاکدامنی او به اندازه غیرت اوست.

حکمت ۴۸

وَقَالَ [عليه السلام] الظُّفْرُ بِالْحَزْمِ وَالْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْيِ وَالرَّأْيُ بِتَحْصِينِ الْأَسْرَارِ.

پیروزی در دور اندیشی ، و دور اندیشی در به کار گیری صحیح اندیشه ، و اندیشه صحیح به راز داری است.

حکمت ۴۹

وَقَالَ [عليه السلام] اخْذَرُوا صَوْلَةَ الْكَرِيمِ إِذَا جَاعَ وَاللَّيْمِ إِذَا شَبِعَ.

از یورش بزرگوار به هنگام گرسنگی ، و تهاجم انسان پُست به هنگام سیری ، بپرهیز.

حکمت ۵۰

وَقَالَ [عليه السلام] قُلُوبُ الرِّجَالِ وَحُشِيَّةُ فَمَنْ تَأَلَّفَهَا أَقْبَلَتْ عَلَيْهِ.

دل های مردم گریزان است ، به کسی روی آورند که خوشرویی کند.

حکمت ۵۱

وَقَالَ [عليه السلام] عَيْبُكَ مَسْتُورٌ مَا أَسْعَدَكَ جَدُّكَ.

عیب تو تا آن گاه که روزگار با تو هماهنگ باشد ، پنهان است.

حکمت ۵۲

وَقَالَ [عليه السلام] أَوْلَى النَّاسِ بِالْعَفْوِ أَفْذَرُهُمْ عَلَى الْعُقُوبَةِ.

سزاوارترین مردم به عفو کردن ، تواناترینشان به هنگام کیفر دادن است.

حکمت ۵۳

وَقَالَ [عليه السلام] السَّخَاءُ مَا كَانَ ابْتِدَاءً فَأَمَّا مَا كَانَ عَنْ مَسْأَلَةٍ فَحَيَاءٌ وَتَذَمُّمٌ.

سخاوت آن است که تو آغاز کنی ، زیرا آنچه با درخواست داده می شود یا از روی شرم و یا از بیم شنیدن سخن نا پسند است.

حکمت ۵۴

وَقَالَ [عليه السلام] لَا غِنَى كَالْعَقْلِ وَلَا فَقْرٌ كَالْجَهْلِ وَلَا مِيرَاثٌ كَالْأَدَبِ وَلَا طَهِيرٌ كَالْمُشَاوَرَةِ.

هیچ ثروتی چون عقل ، و هیچ فقری چون نادانی نیست . هیچ ارثی چون ادب (۱۳) ، و هیچ پشیمانی چون مشورت نیست .

حکمت ۵۵

وَقَالَ [عليه السلام] الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكْرَهُ وَصَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ.

شکیبایی دو گونه است : شکیبایی بر آنچه خوش نمی داری و شکیبایی در آنچه دوست می داری.

حکمت ۵۶

وَقَالَ [عليه السلام] الْغِنَى فِي الْغُرْبَةِ وَطَنٌ وَالْفَقْرُ فِي الْوَطَنِ غُرْبَةٌ.

ثروتمندی در غربت ، چون در وطن بودن و تهیدستی در وطن ، غربت است.

حکمت ۵۷

وَقَالَ [عليه السلام] الْفَنَاءُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ.

قال الرضی و قد روی هذا الکلام عن النبی (ص) .

قناعت ، ثروتی است پایان نا پذیر .(این سخن از رسول خدا (ص) نیز نقل شده است.)

حکمت ۵۸

وَقَالَ [عليه السلام] الْمَالُ مَادَّةُ الشَّهَوَاتِ.

ثروت ، ریشه شهوت هاست.

حکمت ۵۹

وَقَالَ [عليه السلام] مَنْ حَذَرَكَ كَمَنْ بَشَّرَكَ.

آن که تو را هشدار داد ، چون کسی است که مژده داد.

حکمت ۶۰

وَقَالَ [عليه السلام] اللِّسَانُ سَبْعُ إِنْ خُلِيَ عَنْهُ عَقَرٌ.

و درود خدا بر او ، فرمود : زبان تربیت نشده ، درنده ای است که اگر رهایش کنی می گزد.

